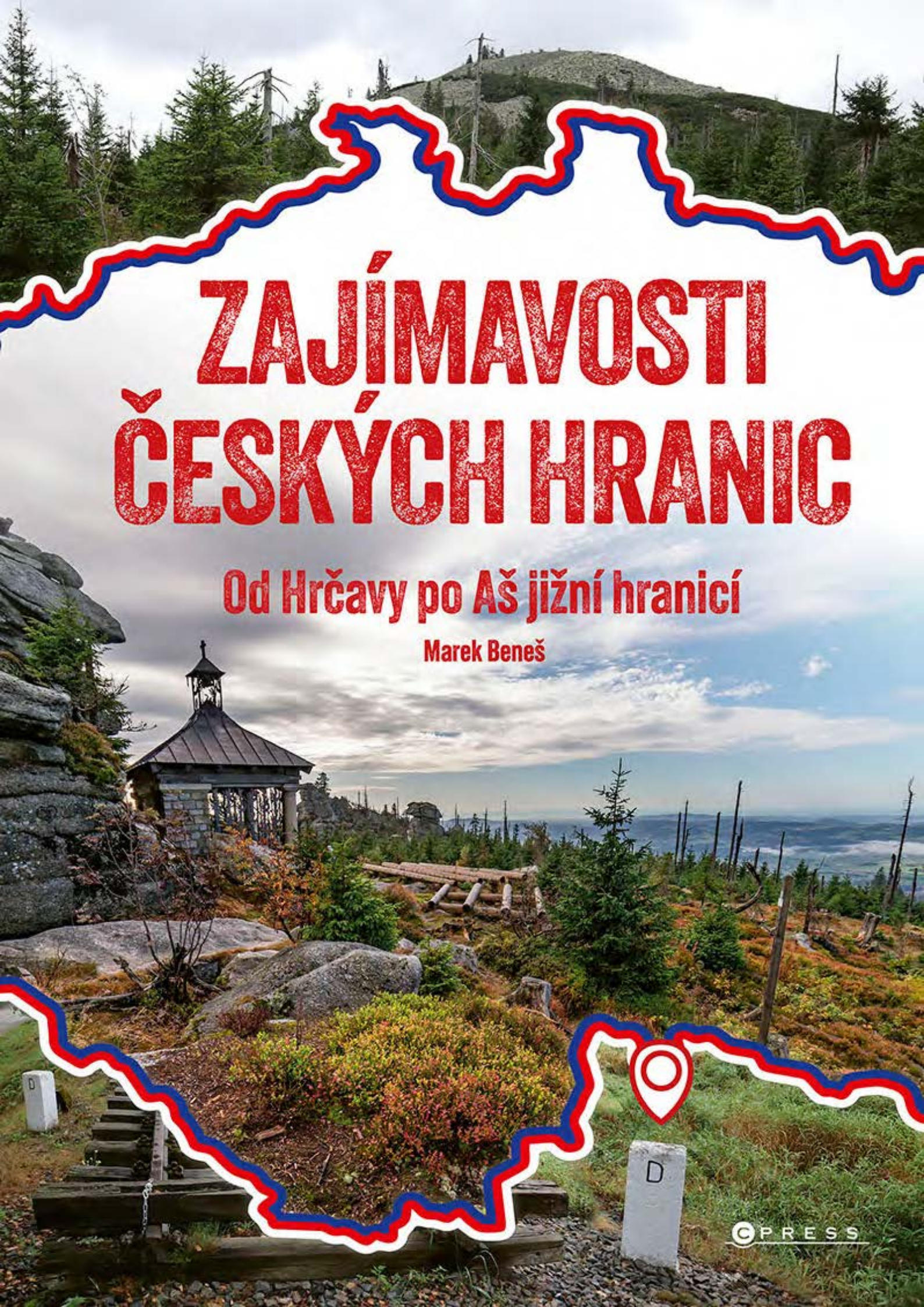

ZAJÍMAVOSTI ČESKÝCH HRANIC

Od Hrčavy po Aš jižní hranicí

Marek Beneš

CPRESS

Zajímavosti českých hranic: jižní hranice

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

CPRESS

Beneš Marek
Zajímavosti českých hranic: jižní hranice – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Zajímavosti českých hranic

Od Hrčavy po Aš jižní hranicí

Zajímavosti českých hranic

Od Hrčavy po Aš jižní hranicí

Marek Beneš

CPRESS

Obsah

	ÚVOD A ČLENĚNÍ	9
I.	ČESKO-SLOVENSKÁ HRANICE	10
1.	Trojmezí Česko – Polsko – Slovensko u Hrčavy; Historická trojmezí Slezska, Polska a Uher.	12
2.	Čadecko a Jablunkovský incident; Hraniční pevnosti Jablunkovského průsmyku	17
3.	Historické trojmezí na Malém Polomu	20
4.	Trojmezí Slezsko – Morava – Uhry	22
5.	Historické mezníky u Bobku a u Trojačky	24
6.	Hranice v Javorníkách	26
7.	Vlárský průsmyk	29
8.	Velká Javořina	33
9.	Vrbovce – Šance: O nádraží, které čtyřikrát změnilo název	36
10.	Tři kameny	41
11.	Na skok k sousedům: Devín – hranice slovensko-německá	43
12.	Na skok k sousedům: Čtyři bratislavská trojmezí	47
II.	ČESKO-RAKOUSKÁ HRANICE	54
1.	Trojmezí Slovensko – Rakousko – Česko; Dyjský trojúhelník	55
2.	Valticko	59
3.	Hraniční orientační sloup u Jaroslavic	64
4.	Historický mezník u Šafova	65
5.	Trojmezí Rakousko – Morava – Čechy u Maříže	66
6.	Stezkou 20. století mezi Romavou a Reingers	69
7.	Nejsevernější bod Rakouska a Kámen republiky	72
8.	Vitorazsko	76
9.	Gmünd a České Velenice: Zvláštní vitorazský případ	86
10.	Hranice v Novohradských horách	96
11.	Pohoří na Šumavě: Trojmezí Čechy – Dolní Rakousko – Horní Rakousko	106
12.	Celní muzeum v Hammern	109
13.	Český Heršlák – koňská železnice	113
14.	„Masarykovo“ nádraží Horní Dvořiště	116
15.	Nejjižnější bod Česka – Rading; Vyšebrodský průsmyk	118
16.	Památník železné opony v Guglwaldu a přeshraniční garáž	121
17.	Hranice na Lipně	124
18.	Schwarzenberský plavební kanál	127
III.	ČESKO-NĚMECKÁ HRANICE, BAVORSKÁ ČÁST	130
1.	Šumavské trojmezí Česko – Rakousko – Německo	134
2.	Třístoličník	142
3.	Nové Údolí: Nejkratší mezinárodní železnice na světě	145
4.	Poslední prvorepubliková závora u Mlaky	150
5.	Bučina: Památník železné opony	153
6.	Historické trojmezí pod Luzným	156
7.	Hranice skrz nádraží: Železná Ruda Alžbětín – Bayerisch Eisenstein	159
8.	Hraniční terasa na vrcholu Ostrého	167
9.	Historické mezníky u Svaté Kateřiny	170
10.	Všeruby – akce Kámen (falešné hranice)	172
11.	Tři znaky: Historické trojmezí Čech, Bavorska a Horní Falce	175
12.	Lísková: Dvakrát bavorská, dvakrát česká...; Útěk přes železnou oponu v tanku	178
13.	V „dočasném“ exilu za hranicí: Bügellohe – Pleš a Václav	182

14. Dvě pípy v hraniční hospodě: Zahájí – Waldheim; Památník přestřižení železné opony 185
15. Hraniční menhiry a hraniční zátaras ČSR u Neudorfu 187
16. Křížový kámen 190
17. Hraniční zahrádka v bývalé Hraničné; Historické mezníky a pomník Johanna Dicka u Treppensteinu 192
18. Leží střed Evropy skutečně pod Dylení? 201
19. Proměnlivá hranice: Střídavá vláda nad územím Fraisch 204
20. Hraniční studánka na historickém trojmezí u Horní Hraničné 206
21. Hraniční mezníky u Nového Žďáru a u Mezného potoka 210
22. Železnice Aš – Selb a vlak svobody 213
23. Benešův Palouček u Aše 216
24. Nejzápadnější bod Česka 218

IV. PŘESHRANIČNÍ DÁLNICE 222
1. Dálniční spojení se Saskem 224
2. Dálniční spojení s Polskem 225
3. Dálniční spojení se Slovenskem 226
4. Dálniční spojení s Rakouskem 227
5. Dálniční spojení s Bavorskem 227

V. PŘESHRANIČNÍ ŽELEZNICE 229
1. Vlakem do Saska 230
2. Vlakem do Polska 231
3. Vlakem na Slovensko 233
4. Vlakem do Rakouska 234
5. Vlakem do Bavorska 235

VI. ČESKO-MORAVSKÁ HRANICE 236

VII. MORAVSKO-SLEZSKÁ HRANICE 254

VIII. NA SKOK K SOUSEDŮM: SLOVENSKO 265
1. Trojmezí na Tise (Slovensko – Maďarsko – Ukrajina) 266
2. Slemence: Rozdělená ves 271
3. Kremenec: Trojmezí Slovensko – Polsko – Ukrajina 273
4. Historické trojmezí na Černinách 280

IX. NA DVA SKOKY: POZŮSTATKY ČESKOSLOVENSKÝCH HRANIC NA PODKARPATSKÉ RUSI 283
1. Československo-polské hraniční mezníky uprostřed Ukrajiny 283
2. Trojmezí na Stohu 289
3. Trojmezí na Turu 297
4. Mrtvé hranice na hřbitově 300

X. LITERATURA S HRANIČNÍ TEMATIKOU 301

ZÁVĚR 303
PODĚKOVÁNÍ 303
O AUTOROVI 305
RESUMÉ (ZUSAMMENFASSUNG) 306
POZNÁMKY 307

Úvod a členění

Státní hranice České republiky jsou nedílnou součástí naší historie a jeden z nejvýraznějších hmatatelných symbolů našeho současného státu. Přesně vymezené a na mapě světa jasně viditelné hranice nám dávají jistotu, kde jsme doma. Kudy hranice vedou, proč a od kdy, souvisí s naší historií stejně jako staré hrady a muzejní exponáty. Tato kniha navazuje na první díl Zajímavostí českých hranic, v němž jsme Česko obešli severní hranicí od Aše po Hrčavu. V tomto druhém díle pokračujeme od Hrčavy po Aš jižní hranicí a začneme tam, kde jsme v prvním díle skončili: na trojmezí Česka, Polska a Slovenska.

Tato kniha přináší ucelený přehled hraničních zajímavostí podél českých státních hranic a neomezuje se pouze na hranice jako takové, ale informuje také o historických souvislostech a o památkách, které s hranicí nějak souvisí. Hraniční mezníky, které jsou vyznačením i symbolem státních hranic, mohou vyprávět mnoho zajímavých příběhů. Tito němí kamenní strážci hranic skrývají fakticky i symbolicky tajemství lidských příběhů. Objevíte řadu kuriozit, dočtete se o domech stojících na hranici, jejichž majitelé mohli být zatčeni jen proto, že vyšli ven nesprávnými dveřmi, o hospodách rozdělených hranicí na dvě části, kde se v každé polovině platilo jinou měnou a točilo jiné pivo, o hraničním sporu o veřejné záchodky, o létajících rakvích, o nádražích, na nichž zastavují jen zahraniční vlaky, o hraničních kamenech s dívčími jmény, o mezinárodním sporu o hromadu hnoje nebo o tom, jak hranice málem překazily rande Franzi Kafkovi. Stejně zajímavé jsou české hranice při pohledu „zevnitř“ i při pohledu „zvenku“. Co je za nimi, souvisí s tím, co je před nimi. Tak jako české dějiny nelze vnímat bez vztahu k dějinám okolních zemí a celé Evropy, tak i české státní hranice nelze chápat bez souvislostí s českým okolím.

K detailnímu pojednání o členění knihy, stejně jako k pojednání o životě na hranicích a k použité terminologii, lze odkázat na úvod prvního dílu Zajímavostí českých hranic. Obecně kniha vychází ze současné podoby českých státních hranic a je členěna na části podle úseků státních hranic se sousedními státy. Česko hraničí na západě s Německem (cca 819 km), na severu s Polskem (cca 796 km), na východě se Slovenskem (cca 252 km) a na jihu s Rakouskem (cca 460 km). Spolková republika Německo (Bundesrepublik Deutschland) je státem spolkovým, který je tvořen 16 spolkovými zeměmi. Česko hraničí se dvěma z nich – na jihozápadě se Svobodným státem Bavorsko (Freistaat Bayern) a na severozápadě se Svobodným státem Sasko (Freistaat Sachsen). Česká republika se administrativně člení na 14 krajů a pouze 3 z nich jsou kraji plně vnitrozemskými (Praha, Středočeský kraj a Vysočina), zatímco 11 hraničí s některým ze sousedních států. Současné členění na kraje však zcela ignoruje historické země Čechy, Moravu a (České) Slezsko a jejich vzájemné historické zemské hranice. Vzhledem k tomu, že tato kniha se zabývá zejména historií státních hranic a historickými a jinými památkami podél nich, je sice zachováno členění dle současných hraničních úseků, ale na členění podle původního zemského zřízení kniha v textu často odkazuje. Pro délku hranice s Německem a pro odlišný historický vývoj je nicméně německý úsek rozdělen na saský a bavorský. Kniha se tedy člení na těchto pět základních kapitol: Česko-německá hranice, saská část, česko-polská hranice, česko-slovenská hranice, česko-rakouská hranice a česko-německá hranice, bavorská část. V některých kapitolách jsou zařazeny i důležité hraniční historické památky v blízkém okolí Česka, neboť „co by kamenem dohodil“ od českých hranic nalezneme současná i historická trojmezí a hraniční rarity, a byť se dnes nenalézají na českém území, bylo by hříchem je pominout. Navíc jsou zařazeny i kapitoly o dnes opomíjených hranicích česko-moravských a moravsko-slezských a pominuty nezůstávají ani nejdůležitější pozůstatky československé hranice na dnešním Slovensku a Ukrajině. Kniha zařazuje rovněž kapitoly o historii vývoje hranic, o značení a o dopravní přeshraniční infrastruktuře.

Pro svůj velký rozsah je kniha rozdělena do dvou samostatných dílů, které však na sebe přímo navazují. Díl první obsahuje úvodní kapitoly o historii, vývoji a změnách českých hranic a také o jejich vyznačení. Následuje podrobný rozbor „severní“ hranice od Aše po Hrčavu, tedy kapitoly o saské části česko-německé hranice a o česko-polské hranici. Díl druhý následuje kapitolami o „jižní“ hranici od Hrčavy po Aš, tedy o česko-slovenské, česko-rakouské hranici a o bavorské části česko-německé hranice. Na závěr jsou přidány kapitoly o přeshraničních dálnicích a přeshraničních železnicích, o historické česko-moravské a moravsko-slezské hranici a také o zajímavostech československých hranic ze Slovenska a z Podkarpatské Rusi, tedy dnešní Ukrajiny.

V současnosti, kdy Česko sousedí se samými členskými státy Evropské unie a Schengenského prostoru, je turistika podél hranic i přes hranice snadná jako naposledy v době, kdy turistika byla teprve v plenkách. Takřka bezmezný volný pohyb v dnešním slova smyslu totiž naši předci znali v podobném rozsahu naposledy před první světovou válkou, kdy však mobilita a turistika byly teprve velmi mladé kratochvíle využívané pouze úzkou skupinou obyvatel. Užívejme si tedy turistickou volnost, kterou máme od roku 2007, plnými doušky. Přejme si přitom, abychom o ni nepřišli. A respektujme, že státní hranice jsou nejen úředním vyznačením území České republiky a českého právního řádu, ale také historickou památkou, a navíc vedou z velké části v nenarušené panenské přírodě. Ta je pokladem i klenotem, kterým se rádi obklopujeme, ale jen pokud ho chráníme a zachováme v neporušeném stavu.

I. Česko-slovenská hranice

Česko-slovenská hranice měří 251,711 km a začíná na trojmezí s Polskem u Hrčavy. Vede pohořími Moravskoslezských Beskyd, Javorníků a Bílých Karpat a následně tokem Baťova kanálu a řeky Moravy k trojmezí s Rakouskem u Lanžhotu. Na česko-slovenské hranici jsou k vyznačení používány hraniční mezníky bílé barvy s červeným vrškem označené na české straně černým písmenem C (Česko) a na slovenské černým písmenem S (Slovensko). Celkem je hranice vyznačena 4 170 hraničními mezníky.[1] Současné vyznačení hranic převzalo na většině úseků hraniční mezníky z doby druhé světové války (1939–1945), kdy zde byla nově vyznačena hranice Slovenska a Protektorátu Čechy a Morava jako součásti Německé říše (k vyznačení došlo v letech 1941–1944); dnešní mezníky jsou tedy často pouze nově přeznačené původní kameny, na nichž na slovenské straně zůstalo písmeno S, na české bylo přeznačeno původní D (Deutschland) na C.[2] Původních mezníků ze 40. let 2. století bylo převzato cca 1360, ostatní byly doplněny nově.[3]

Hranice Česka se Slovenskem vznikla jako mezinárodní hranice až roku 1993, pomineme-li období let 1939–1945. V letech 1918–1939 a 1945–1992 se jednalo o vnitrostátní administrativní hranici v rámci Československa, a to buď o hranici zemskou (země Slezská a země Moravská, resp. od roku 1928 země Moravskoslezská na jedné straně a země Slovenská na druhé straně), nebo o hranici republik československé federace (ČSR a SSR v rámci ČSSR, resp. ČR a SR v rámci ČSFR). Nejde však o hranici novodobou, neboť dnešní česko-slovenská hranice od sebe historicky oddělovala různé státní útvary. Na severu jde o hranici Slezska v rámci zemí Koruny české a Uherského království, na jihu pak o hranici Moravy v rámci zemí Koruny české a Uher. Až do zániku Svaté říše římské se také jednalo o její východní hranici, neboť země Koruny české byly její součástí, zatímco Uhry nikoliv. V rámci Rakouska-Uherska se jednalo o hranici korunních zemí Moravy a Slezska patřících do tzv. Předlitavska (Království a země na říšské radě zastoupené) s Uherským královstvím (tedy Zalitavskem).

Zatímco povaha hranice a státní celky na obou stranách se v běhu času proměňovaly, její průběh je naopak po mnoho staletí víceméně stabilní. Přesný průběh hranice se samozřejmě vyvíjel postupně s kolonizací z obou stran a mnohá území byla předmětem sporů. Např. Skalica patřila na přelomu 13.–14. století k Moravě, celé moravskoslezsko-uherské pomezí pak trpělo vojenskými nájezdy husitů, Turků či za slezských válek Prusů.[4] Slezsko-uherská hranice (tedy hranice Těšínského knížectví s Uherským královstvím) začala být předmětem sporů v 16. století, kdy z obou stran postupovala kolonizace neobydlených území a mýcení hraničních lesů.[5] Těšínsko si nárokovalo území až k toku řeky Kysuce, Uhry naopak až po hřebeny Beskyd. Hraničními spory se zabýval několikrát i říšský císař, na místo byly vysílány hraniční komise, avšak k ustálení hranice do dnešní podoby došlo až na konci 18. století.[6] Hranice na jižní Moravě se také vyvíjela – o území tzv. Lucké provincie (mezi řekami Morava a Váh) spolu soupeřila Česká koruna s Uhrami a za moravsko-uherskou hranici byla do 12. století považována řeka Olšava. Po klíčové bitvě na Luckém poli v roce 1116, v níž zvítězil český kníže Vladislav I. nad uherským králem Štěpánem II., se však moravský vliv posunul až po Bílé Karpaty.[7] Moravsko-uherská hranice se ve víceméně dnešní poloze ustálila ve 13. století, od kdy probíhá na hřebenech Bílých Karpat a Beskyd.[8] I zde však existovalo množství hraničních sporů: např. v okolí Skalice a Hodonína, později v Javorníkách. Spory o hranice měl na pořadu jednání mnohokrát uherský sněm.[9] Veškeré spory i korekce však byly víceméně lokální povahy a celkový průběh hranice zůstává po staletí stabilní.

K drobným změnám průběhu hranice došlo po vzniku válečné Slovenské republiky (1939–1945), kdy se česko-slovenská, v té době oficiálně německo-slovenská hranice změnila v celkem 13 lokalitách. Jednalo se víceméně o drobné změny, např. ve Vlárském průsmyku v osadě Sidonie (viz kapitola I.7) nebo na hřebenech Javorníků (viz kapitola I.6). Po konci druhé světové války se ovšem na změny hranic z válečného období nahlíželo jako na nulitní, tedy jako by k nim vůbec nedošlo.

Další změny byly provedeny po rozdělení Československa po roce 1993. Změn bylo přijato celkem 33. Dvěma nejznámějšími i největšími byly změny ve Vlárském průsmyku, kdy část hranicí rozdělené osady Sidonie byla od Slovenska připojena k Česku (viz kapitola I.7) a změna v osadě U Sabotů (dnes Šance), která byla naopak připojena od Česka ke Slovensku (viz kapitola I.9).[10] Změny byly dohodnuty v tzv. Židlochovické smlouvě z roku 1996 a vstoupily v účinnost v červenci 1997, kdy došlo k výměně předmětných území.[11]

Fotografie z hranice Slovenska a Protektorátu Čechy a Morava v době druhé světové války u silnice ze Sudoměřic na Moravě do slovenské Skalice. Protektorátní četník se nechal vyfotografovat s německými celníky. Oficiálně se jednalo o německo-slovenskou hranici a tomu odpovídalo i označení na dřevěné ceduli. Poskytl Jaroslav Beneš.

1. Trojmezí Česko – Polsko – Slovensko u Hrčavy; Historická trojmezí Slezska, Polska a Uher.

49.5171433N, 18.8508961E

Trojmezí Česka, Polska a Slovenska u Hrčavy vzniklo v roce 1993 po rozdělení Československa. Do té doby zde byl trojmezní bod také, ale nikoliv jako trojmezí tří států: Do roku 1992 šlo o trojmezí Česka a Slovenska v rámci federace v ČSFR, resp. předtím ČSSR, a Polska. Před federalizací Československa v roce 1968 byla hranice mezi českou a slovenskou částí ČSR pouze hranicí administrativní a v době zemského zřízení šlo o trojmezí dvou zemí, tedy Slezska a Slovenska v rámci ČSR, a Polska. Jako trojmezní byl zdejší hraniční bod určen v roce 1924 konečnou delimitací hranic mezi Československem a Polskem po rozdělení Těšínska v roce 1920 a po připojení Hrčavy k Československu v roce 1924. Trojmezní bod neexistoval v letech 1938–1945, neboť nejprve byla celá tato oblast připojena k Polsku (připojení tzv. Záolží/Zaolzie a části Čadecka) a následně po roce 1939 zde probíhala hranice slovensko-německá.

Samotné trojmezí leží v korytě Valova potoka (Valov potok), který zde tvoří nejprve polsko-slovenskou a poté česko-slovenskou hranici a následně se už na slovenském území vlévá do Čierňanky. Přímo v místě trojmezí v potoce je umístěn malý kamenný trojhran bez jakéhokoliv označení. Na území každého ze tří sousedících států je pak vždy jeden lesklý žulový monolit se znaky a názvy každé země. Monolity měří každý 215 cm a váží přes 800 kg, na místo je v roce 1995 dopravoval vrtulník.[12] K trojmezí vede chodník na polské straně hranice od cesty spojující Hrčavu s Jaworzynkou, na slovenskou stranu vede z polského břehu most pro pěší. Na území každého státu je zřízen turistický přístřešek, na české straně je malá hospoda a na polské straně stánek s občerstvením.[13]

Na trojmezí lze dojít po žluté turistické značce z české Hrčavy (1,9 km) i z polské Jaworzynky (1 km). Ze Slovenska sem vede od železniční stanice Čierné při Čadci zastávka modrá turistická značka (1,5 km), anebo zelená, která se u Hrčavy napojuje na českou žlutou (2,1 km).

Vedlejší Hrčava je samostatnou obcí teprve od roku 1927. V rámci Těšínského knížectví a poté Rakouského Slezska byla Hrčava (Herczawa) jako osada existující od 17. století součástí obce Javořinka (Jaworzynka).[14] Při rozdělení Těšínska v roce 1920 se Javořinka i s Hrčavou staly součástí Polska. Obyvatelé osady s 31 domy a 230 obyvateli se však hlásili téměř všichni k české národnosti a zorganizovali petici za připojení k Československu, kterou odevzdali delimitační komisi v Ostravě. Ta v létě 1921 rozhodla o dočasném připojení Hrčavy k ČSR, které bylo definitivně potvrzeno předáním Hrčavy Československu

Trojmezí Česka, Polska a Slovenska u Hrčavy: pohled z polsko-české hranice (Polsko vlevo, Česko vpravo) směrem k hraničnímu mostku přes potok – za potokem je Slovensko. Vybavení trojmezí různými altánky a přístřešky je velkolepé: Na české straně je altánek a hospoda s terasou, na slovenské straně dva přístřešky a na polské tři.

20. června 1924.[15] Do roku 1927 ale byla Hrčava sice součástí ČSR, katastrálně však stále patřila k polské Jaworzynce. Samostatnou obcí se stala až v roce 1927, asfaltová silnice sem byla postavena z československé strany až roku 1965 z Mostů u Jablunkova a elektřina sem byla zavedena až v roce 1955. Jako spojení veřejnou dopravou využívali místní obyvatelé nejbližší železniční stanici za hranicí na Slovensku (Čierné při Čadci), což vzhledem k existenci Československa nebyl až do roku 1992 žádný problém.[16] Z české strany sem jezdí autobusy z Mostů u Jablunkova nebo Návsí. Historii Hrčavy se věnuje i Hrčavské muzeum, otevřené v roce 2020 (Hrčava, č.p. 10).[17]

Trojmezí u Hrčavy: pohled ze slovenské strany přes hraniční mostek směrem do Polska (vpravo) a do Česka (vlevo).

Trojmezní žulový monolit na české straně. Foto: Petra Gierth.

Trojmezní žulový monolit na polské straně. Foto: Petra Gierth.

Trojmezní žulový monolit na slovenské straně. Foto: Petra Gierth.

Česká hraniční značka u trojmezí.

Polská hraniční značka u trojmezí.

Slovenská hraniční značka u trojmezí.

Trojmezní kámen v korytě potoka pod hraničním mostkem: Slovensko vpravo, Česko vlevo před kamenem, Polsko vlevo za kamenem.

Základní hraniční mezník I/1 na slovenské straně trojmezí. Na mezníku z roku 1920 byl původně vytesaný československý státní znak.

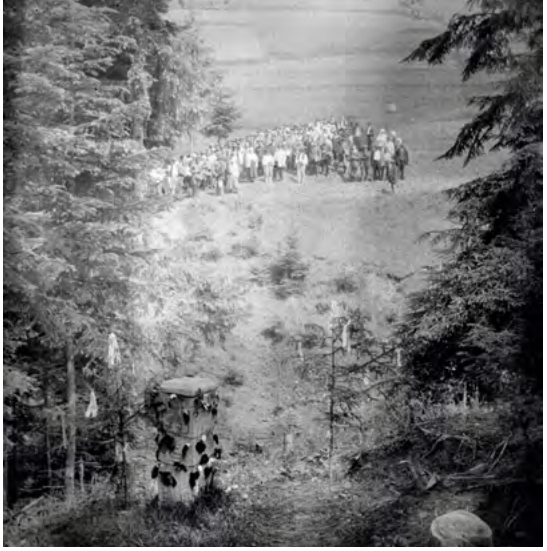
Tři žulové monolity připravené pro transport k trojmezí po roce 1993. Archiv MV ČR.

Přeprava žulových monolitů vrtulníkem k trojmezí po roce 1993. Archiv MV ČR

Základní hraniční mezník v období první ČSR ještě s vytesaným státním znakem. Dnes jde o mezník s číslem I/1. Pohled ze slovenské strany na dnešní českou (vlevo) a polskou (vpravo). Archiv MV ČR.

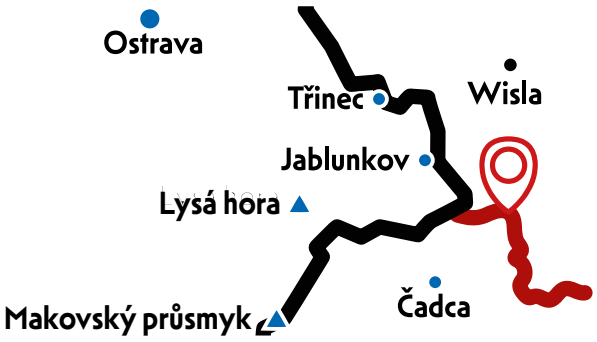

Stejný pohled na základní hraniční mezník v období první ČSR v den slavnostního předání nově vytyčené hranice s účastí oficiálních hostů i místních obyvatel. Hraniční mezník je slavnostně vyzdoben. Pohled ze slovenské strany na dnešní českou (vlevo) a polskou (vpravo). Archiv MV ČR.

Česko-polský hraniční mezník na kraji Hrčavy. I když byla Hrčava připojena k Československu dodatečně až v roce 1924, mezníky jsou zde označeny rokem 1920.

49.5175314N, 18.9465542E

Nedaleko současného trojmezí se kdysi nacházelo historické trojmezí zemí Koruny české, Uherského království a Polského království, resp. Těšínského Slezska, Uher a Polska (po dělení Polska pak Haliče jako korunní země Rakouska-Uherska). Trojmezí se nacházelo na vrcholku s názvem Trojaki, resp. Solowy Wierch (v historických mapách je uváděn též název Trojačka nebo Pochoditá).[18] O cca 500 m dále na jih se na vrcholu Kykuľa/Kikula na slovensko-polské hranici nachází historický hraniční mezník Uherského království a Haliče z roku 1914.[19] Podle informační tabule na místě se trojmezní bod nacházel přímo zde, podle map mu však odpovídá spíše lom hranice o cca 500 m severněji, u dnešního slovensko-polského hraničního mezníku s číslem III/190. Hranice mezi Uhrami a Slezskem zde byla od 16. do 18. století předmětem častých konfliktů, které musely nakonec řešit až slezská a uherská hraniční komise; ty při obhlídkách v terénu v roce 1793 stanovily průběh hranice na hřeben Beskyd a prohlásily tak slezské nároky na území jižních svahů hor v údolí říčky Čierňanky za nelegální. Během 17. století si totiž Těšínské knížectví nárokovalo území dnešních obcí Skalité a Čierné při Čadci, které obsadilo. Na některých mapách z uvedeného období je tak trojmezí Uher, Polska a Slezska posunuté o cca 7,5 km na jih na vrchol Veľké Magury.[20]

Historické trojmezí Uher, Polska (Haliče) a země Koruny české (Těšínského Slezska) na mapě z 19. století. Zdroj: Mapy.com

Vrcholek Kykuľa: Pohled z Polska směrem na Slovensko.

Hraniční mezník č. III/190 v místě lomu polsko-slovenské hranice: Zde bylo dle historických map trojmezí Uher, Polska a zemí Koruny české.

Vrcholek Kykuľa: Pohled ze Slovenska směrem do Polska. Vpravo je dnešní hraniční mezník č. III/189, vlevo historický hraniční mezník z roku 1914.

Detail historického hraničního kamene na Kykuľi.

Stejné místo (tzv. Trojačka nebo Trojaki či Solowy Wierch) v období první ČSR. Archiv MV ČR.

2. Čadecko a Jablunkovský incident; Hraniční pevnosti Jablunkovského průsmyku

49.5100958N, 18.7516386E

Slezsko-uherská hranice jižně od Mostů u Jablunkova byla předmětem sporů Těšínského knížectví a Uherského království již od 16. století (viz kapitola I.1). Od 18. století zde hranice již vedla ve stabilní poloze stejně jako dnešní česko-slovenská hranice, jednalo se nicméně o hranici vnitrostátní – nejprve mezi rakouskou a uherskou částí Rakouska-Uherska a poté mezi jednotlivými zeměmi v rámci Československa (země Slezská a později země Moravskoslezská na jedné straně a země Slovenská na druhé straně). Když však Československo bylo v říjnu 1938 donuceno odstoupit Polsku většinu Těšínska, vzneslo Polsko nárok i na malé části území Slovenska. Kromě některých obcí Spiše a Oravy se jednalo také o území v okolí Čadce. Polsko mělo zájem o obce v údolí říčky Čierňanky zejména z důvodů železniční tratě Zwardoň–Čadca, která se právě na nádraží v Čadci sbíhala s tratí košicko-bohumínské dráhy z Bohumína a Těšína do Žiliny. A protože Těšínsko připadlo Polsku a s ním i slezská část košicko-bohumínské železnice, požadovalo Polsko i údolí Čierňanky s obcemi Svrčinovec, Čierné a Skalité, aby polské vlaky ze Zwardoně směrem na Těšínsko nemusely projíždět přes (česko) slovenské území. Původní polské požadavky a dohoda vlád Polska a Československa hovořily o průběhu nové československo-polské hranice od Malého Polomu a Dejůvky ke křížení dvou zmíněných železničních tratí i Čadce a poté po hřebenech přes vrcholky Stankovo, Tri kopce a Liesková. Při pozdějších jednáních delimitační komise (ovlivněných protesty slovenské veřejnosti i několika ozbrojenými střety československých a polských vojáků) byl konečný průběh hranice stanoven výměnou za ústupky v oblasti Oravy až těsně podél železniční tratě. Hranice tak vedla od Dejůvky k severnímu okraji nádraží v Čadci a pak těsně podél železnice,

Mapa polského záboru v roce 1938 včetně části slovenského území v okolí Čadce. Zdroj: Wikipedia, dle Wojskowy Instytut Geograficzny - Zmiana granicy Polski z Czecho-Słowacją 1:100 000 [1938 r.]: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Zaolzie_1938_-_%C5%9Al%C4%85sk_i_okolice_Czadcy.jpg

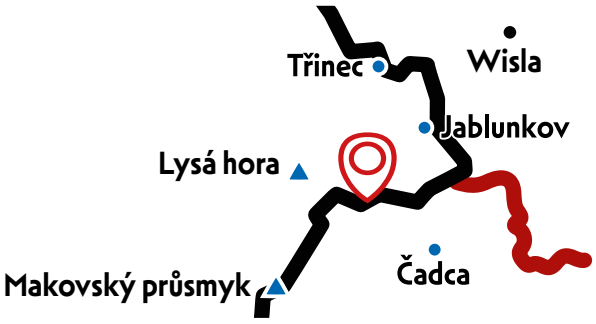
která byla v Polsku (zatímco podél vedoucí silnice zůstala v Československu) až k osadě Serafínov (část Skalitého), kde se lomila jižním směrem k původní československo-polské hranici. I když železnice Zwardoń – Čadca – Mosty u Jablunkova (tehdy Mosty Śląskie) tím připadla Polsku s výjimkou nádraží v Čadci, součástí dohody bylo, že polské vlaky mohou toto slovenské nádraží využívat, neboť obě tratě přicházejí do Čadce s velkým výškovým rozdílem, a vlak tedy musel nutně použít pro přejezd na druhou trať část čadeckého nádraží.[21] V Čadci polské vlaky tedy nutně zastavily, neboť měnily směr jízdy, ale cestující nesměli vystupovat ani nastupovat. Obce Svrčinovec (Swierczynowiec), Čierné (Czarne) a Skalité (Skalite) byly rozděleny na (česko)slovenskou a polskou část, přičemž Polsku připadly části s 2535 obyvateli (cca 35 %); Polsku dále připadly i části katastrů obcí Raková, Staškov, Olešná, Turzovka a Čadca. Většinou se jednalo o neobydlené lesní pozemky, nicméně k Polsku byla připojena i osada Klín (dosud součástí Olešné) a dvě obydlené usedlosti v Čadci: Zde nová hranice probíhala až místní částí Podzávoz.[22] Konečná dohoda o delimitaci byla podepsána 30. listopadu 1938.[23] Hranice měly být vyznačeny klasickými kamennými hraničními mezníky, ale vzhledem k tomu, že práce na osazení mezníků započaly až v srpnu 1939, nebyly kvůli okupaci Polska Německem v září 1939 provedeny.[24]

Tak jako vždy, i zde na Čadecku nová hranice zkomplikovala život místním obyvatelům. Navíc zde hranice vedla nelogicky podél železniční tratě, která se ocitla v Polsku, ale vedle vedoucí silnice byla již na Slovensku. Poláci si nicméně vymohli právo využívat slovenskou silnici pro úřední účely bez kontrol a bez cestovních pasů či propustek. Obyvatelé rozdělených obcí mohli nejdříve hranici volně překračovat, to se ale změnilo 19. ledna 1939. Tehdy byla hranice uzavřena a pro přechod byla potřeba propustka. Obyvatelé ale často vlastnili pole i na druhé straně nové hranice, všechny obchody a kostely zůstaly na slovenské straně rozdělených vesnic, stejně tak i školy. Polsko začalo na připojených územích zřizovat školy, kam ovšem rodiče často odmítali posílat děti, neboť se v nich učilo v polštině. Polské úřady také zahájily přípravu stavby nového kostela ve Skalitém, aby zabránily místním chodit do slovenských kostelů.[25] Tento komplikovaný režim ale trval jen devět měsíců.

Nová československo-polská hranice totiž neměla dlouhého trvání. 15. března 1939 byla česká část zbytkového Československa okupována Německem, které území připojilo k Německé říši jako Protektorát Čechy a Morava (Protektorat Böhmen und Mähren). 14. března 1939 vyhlásilo na nátlak Německa Slovensko samostatný stát (Slovenská republika známá pod označením Slovenský štát) a hranice se tak na Čadecku stala hranicí slovensko-polskou. I ta však měla trvání pouze do konce srpna 1939, neboť 1. září 1939 napadlo Německo Polsko, jehož značné části anektovalo (východní část Polska anektoval Sovětský svaz). Do války proti Polsku se od 1. září 1939 zapojilo také Slovensko. Nejenže Německu poskytlo své území pro přesuny vojsk, ale i samotná slovenská armáda zaútočila na Polsko po boku německé – účelem bylo nejen dokázat dobré vztahy s novým německým spojencem, ale i získat zpátky území, která Polsko Slovensku anektovalo v roce 1938. Po vojenské porážce Polska se severním sousedem Slovenska stalo Německo, a to podepsalo se Slovenskem v listopadu 1939 smlouvu, v níž byla Slovensku oficiálně vrácena všechna území, postoupená Polsku v roce 1938 včetně Čadecka, ale také území, která byla k Polsku připojena v roce 1920 na Oravě a Spiši. Slovensko-německá hranice tak nyní kopírovala původní uhersko-haličskou hranici z dob Rakouska-Uherska.

Ještě před vypuknutím německo-polské války 1. září 1939 se na slovensko-polském pomezí odehrál zajímavý incident. Původní termín německého útoku na Polsko byl stanoven již na 26. srpen 1939.[26] Aby polská armáda nezničila strategicky důležité Jablunkovské tunely na železnici mezi Těšínem a Žilinou, naplánovali Němci jejich obsazení. Přepadení nádraží v Mostech a obsazení tunelů měla provést tzv. Bojová organizace Jablunkov, která byla cvičena v Čadci na Slovensku. Útok na Polsko byl Hitlerem na poslední chvíli odložen, neboť Itálie se dozvěděla o podpisu britsko-polské smlouvy o vzájemné pomoci a Mussolini informoval Hitlera o tom, že mu prozatím není Itálie připravena poskytnout vojenskou pomoc. Když však byl útok na Polsko odvolán, nedostal se rozkaz včas do německého štábu v Žilině a německá jednotka se v noci z 25. na 26. srpna pěšky odebrala přes slovensko-polské hranice do Mostů u Jablunkova. O tom, že se mají stáhnout zpátky, již nebylo vojáky jak informovat. Němečtí útočníci obsadili nádraží a zničili veškeré spojení, polská telefonistka je však viděla včas a stihla ještě zavolat polskou armádu. Když se u nádraží objevila polská jednotka a němečtí vojáci dosud neměli slíbené krytí svými posilami, stáhli se zpátky přes hranice na Slovensko, část z nich odjela ukořistěným vlakem. Při přestřelkách byla zničena část tratě a zdemolováno vybavení nádraží.[27] Německo se za incident Polsku dokonce oficiálně omluvilo, nicméně v noci 31. srpna 1939 obsadili vojáci Wehrmachtu Mosty u Jablunkova opět – tentokrát ale Poláci stihli odpálit nálože připravené v Jablunkovských železničních tunelech. Exploze ale byly nedokonalé a tunely nezničily. Německo následně poškozenou trať v tunelech opravilo a zprovoznilo v roce 1940.[28] Právě na Čadecku a Jablunkovsku se tak odehrál poněkud kuriózní první válečný střet polské a německé armády ve druhé světové válce.

49.4970825N, 18.7428836E

O tom, že Jablunkovský průsmyk byl strategický již v minulosti, svědčí také existence sestavy vojenského opevnění z 16. a 17. století. Cca 700 metrů od česko-slovenské hranice jsou kousek od silnice z Milošové (část Čadce) do Mostů u Jablukova (Mosty koło Jabłonkowa) zachovalé pozůstatky hraniční vojenské pevnosti Velká šance. Pevnost byla postavena v 17. století na slezské straně tehdejší slezsko-uherské hranice jako opevnění proti vpádu osmanských Turků. Jablunkovský průsmyk nechalo Slezsko opevňovat již od 16. století, kdy nebezpečí vpádu vojsk Osmanské říše přes Uhry do Slezska začalo být aktuální. V 17. století byla opevnění zvětšena. Celkem vzniklo v okolí několik tzv. šancí a největší z nich a také nejlépe dochovaná je právě Velká šance u Mostů u Jablunkova. Další menší opevnění vznikla u Bukovce, u Koniakówa, u Svrčinovce či u Čierného při Čadci v lokalitě Valy (nad trojmezím Česka, Polska a Slovenska). V 18. století pak pevnostní systém sloužil naopak proti vpádu pruských vojsk z opačné strany – ze Slezska do Uher. Svému účelu sloužily šance do 19. století. Velká šance je přístupná veřejnosti včetně informačního centra, v němž jsou jak ukázky původní podoby pevnosti, tak i popis tehdejšího obranného režimu na hranicích, kdy hranice byly proti vpádu nepřátelských vojsk udržovány neprůchozí, včetně např. zákazů kácení stromů podél hranice atd. Z pevnosti je navíc krásný výhled do širokého okolí na českou, slovenskou i polskou stranu hranice a na okolní hory.[29]

Pohled z pevnosti Velká šance směrem na Slovensko.

Pohled z pevnosti Velká Šance směrem k Jablunkovskému průsmyku, v dálce je vidět ústí železničního Jablunkovského tunelu.

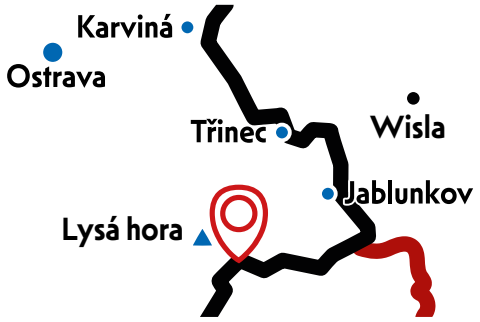
Železniční stanice Čierné při Čadci, pohled směrem na Skalité a Zwardoń: V roce 1938 zde vedla československo-polská hranice těsně podél trati. Železnice byla již v polském záboru, stejně jako domy vlevo od trati. Napravo od trati vedla hranice a začínalo Slovensko.

Železniční stanice Čierné při Čadci, pohled směrem na Čadcu a Žilinu. V roce 1938 zůstaly domy nalevo na Slovensku (v Č-SR), koleje ale ležely již v Polsku.

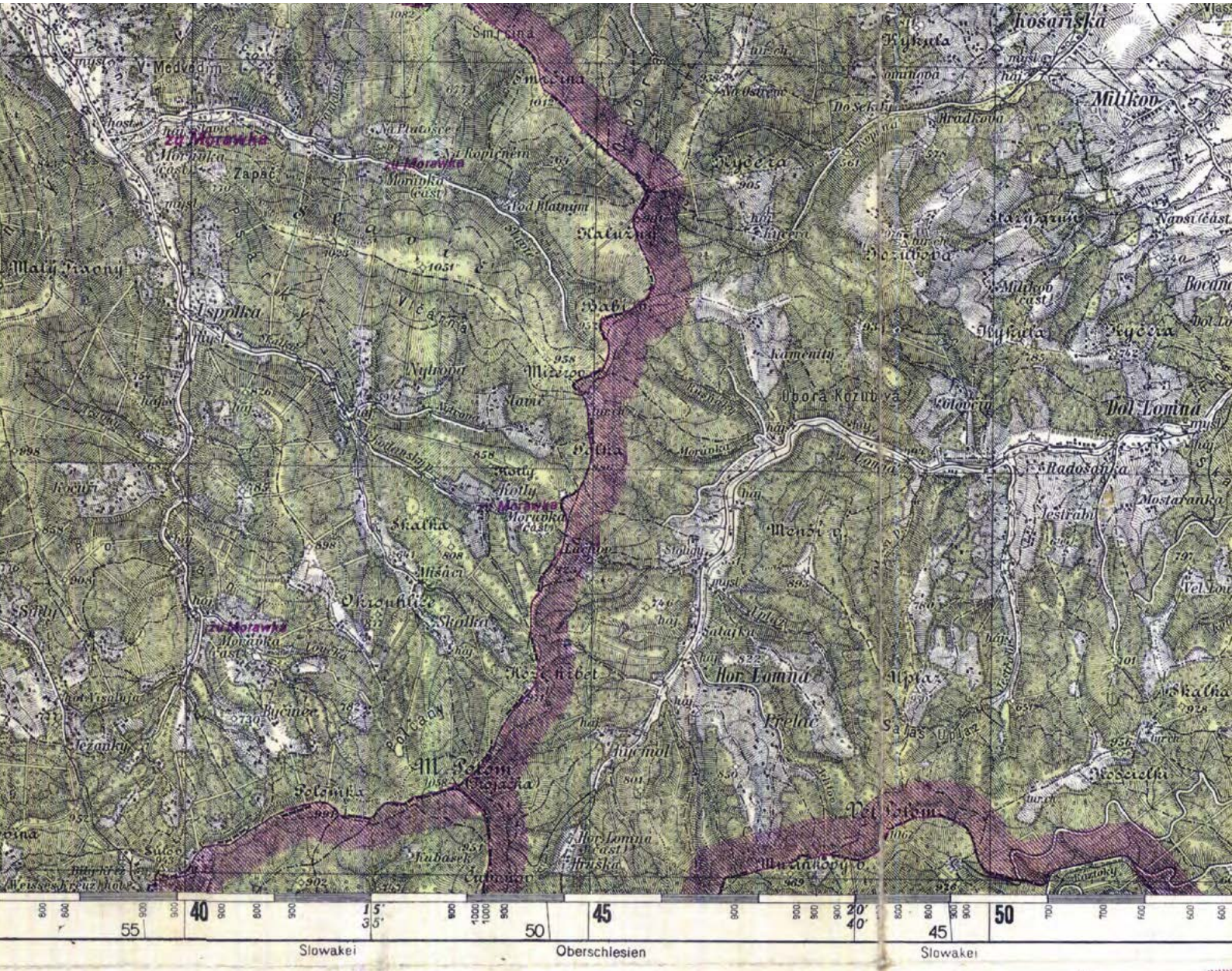
3. Historické trojmezí na Malém Polomu

49.5094944N, 18.5981917E

Malý Polom je vrcholek v Beskydech, kterým probíhá česko-slovenská hranice. V krátkém období od 16. března 1939, kdy byl formálně vyhlášen Protektorát Čechy a Morava, do 28. září 1939, kdy Polsko kapitulovalo a formálně přestalo existovat, byl malý Polom oficiálně trojmezním bodem. Stýkaly se zde totiž hranice Německa (Protektorátu jako součásti Německé říše), Slovenska a Polska.[30] Katastr obce Morávka spadal pod Protektorát, tedy pod Německo, na slovenské straně ležel Klokočov a na polské straně Horní Lomná (Łomna Górna).[31] Po okupaci českých zemí Německem právě přes Malý Polom utíkali do emigrace mnozí Čechoslováci, zejména vojáci. Převaděči si emigranty vyzvedávali v hospodě U Daňka na Bílém kříži (dnes Hotel Súlov) a přes Malý Polom je odváděli do Polska.[32]

Mapa okolí Těšína, na níž je vidět vedení hranic v oblasti Malého Polomu. Mapa je nicméně z roku 1944, kdy se již nejednalo o trojmezí, neboť namísto Polska zde Slovensko a Protektorát Čechy a Morava hraničily s německým územím hornoslezské župy. Zdroj: Landesvermessungsamt Böhmen und Mähren, 1944. http://www.oczko-wloczykija.102.pl/trojstyk/4161_TESCHEN_1.1944_pm.jpg

Vzhledem k tomu, jak krátce zde trojmezí bylo, nedošlo ke vztyčení žádného speciálního trojmezního kamene; trojmezí tak vyznačuje dnešní hraniční mezník česko-slovenské hranice č. 28. Na vrcholku a v okolí se kromě stávajících hraničních mezníků nalézají také historické hraniční kameny slezsko-uherské hranice, přímo u trojmezí je kámen s číslem 147. Na některých kamenech jsou iniciály frýdeckého panství (HF, Herrschaft Frydek), k nalezení jsou i iniciály TK (Teschen Kammer, Těšínská komora).[33]

Na Malý Polom nevede žádná značená cesta. Kousek pod vrcholem ale probíhá červená turistická značka z Bílého Kříže (5 km), k rozcestí Pod Malým Polomem přichází také modrá značka z Horní Lomné (4,5 km).

Detail historického slezsko-uherského hraničního mezníku č. 147.

Historický hraniční mezník frýdeckého panství (HF) spolu s dnešním česko-slovenským mezníkem u cesty z Malého Polomu směrem k Bílému Kříži.

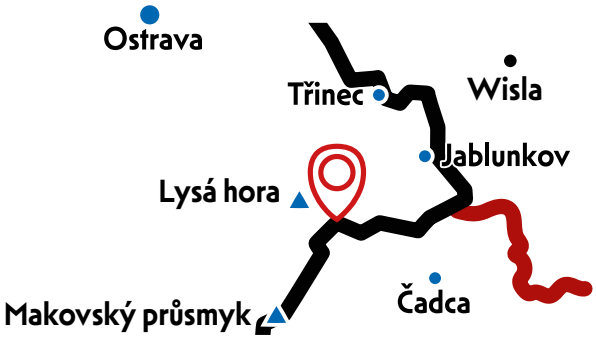
Hraniční mezník č. 28 s historickým slezsko-uherským mezníkem č. 147.

Hraniční mezník č. 28 na Malém Polomu. Vlevo Slovensko, vpravo Česko. V krátké době roku 1939, kdy zde bylo trojmezí, leželo Slovensko nalevo, Polsko napravo před kamenem a Německo (Protektorát) napravo za kamenem.

4. Trojmezí Slezsko – Morava – Uhry

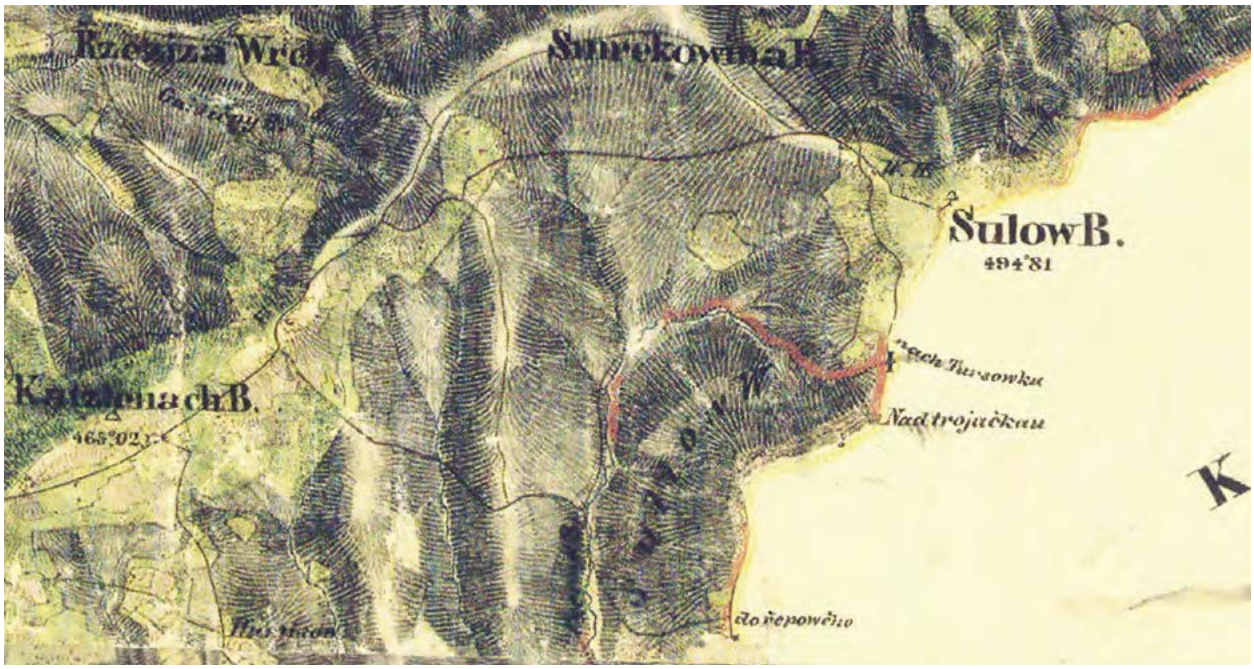
49.4946119N, 18.5422792E

Další historické trojmezí se nachází jen cca 6 km jihozápadně od malého Polomu. V místě zvaném Súlov (turistické rozcestí pod stejnojmenným vrcholkem) u osady Bílý Kříž pramení ve svahu pod česko-slovenskou hranicí řeka Černá Ostravice. Ta tvořila historickou hranici Slezska a Moravy. Na hřebeni nad pramenem se tak nalézá historické trojmezí Moravy, Slezska a Uher, dnes trojmezí Moravy, Slezska a Slovenska. V období zemského zřízení v první ČSR zde bylo i administrativní trojmezí země Moravské, země Slezské a země Slovenské. Trojmezní historický kámen zde již dávno nestojí, ale v jeho místě je hraniční mezník č. 5/7 česko-slovenské hranice a turistický rozcestník.[34] Hraniční mezník pochází z doby vytyčení hranice Slovenska s Německem (Protektorátem Čechy a Morava) z let 1939–1945, původně bylo na české straně písmeno D (Deutschland), které bylo po roce 1945 odtesáno. Slovenské „S" zůstalo na svém místě i v době existence Československa a teprve po rozdělení federace v roce 1993 se mezník dočkal nátěru do dnešní podoby s označením C (Česko) a S (Slovensko).[35] I samotný název lokality Bílý Kříž / Biely Kríž má souvislost se zemskou hranicí. Když ještě mezi rakouskou a uherskou částí monarchie neplatil bezcelní volný pohyb zboží, pašoval se ve velkém levný tabák z Uher na Moravu i do Slezska. Finanční stráž se snažila pašeráky na hranicích pochytat a tabák jim zabavit. Podle místní legendy v místě Bílého Kříže skupina pašeráků zabila finančníka, na jehož památku zde byl vztyčen kříž ze světlého dřeva. Místu se pak začalo říkat U bílého kříže. Z původního kříže zbyl na česko-slovenské hranici jen nízký pahýl. Vedle něj je ale informační tabule s historickými fotografiemi místa (cca 800 m od rozcestí Súlov po červené turistické značce ve směru k Malému Polomu).[36]

Historické hraniční mezníky byly v minulosti i na slezsko-moravské hranici podél Ostravice – jeden z nich je dnes k vidění u obecního úřadu Starých Hamrů, jde o mezník z roku 1669 vymezující slezské frýdecké panství.[37] Na mezníku je vytesaný historický znak Oppersdorfů, vlastníků frýdeckého panství.

K trojmeznímu bodu vedou tři turistické značky: červená hřebenovka (od vlaku v Mostech u Jablunkova je to sem 21 km), žlutá ze Starých Hamrů (10,5 km) nebo ze slovenského Vrchpredmieru (3,5 km) a zelená z Morávky – U Bebků (4 km) nebo ze Starých Hamrů – Černé (8,5 km).

Trojmezí Moravy, Slezska a Uher vyznačené na mapě z 19. století. Zdroj: Mapy.com

Trojmezí Moravy, Slezska a Uher vyznačené dnešním hraničním mezníkem č. 5/7. Pohled ze Slovenska (Uher) směrem do Česka (Morava vlevo, Slezsko vpravo).

Torzo původního dřevěného kříže, po němž se místo nazývá Bílý Kříž. Pohled ze Slovenska do Česka (do Slezska).

Pohled opačným směrem z Česka (Slezsko vlevo, Morava vpravo) na Slovensko (tedy historicky do Uher).

Opačný pohled ze Slezska na Moravu (vpravo), Uhry (Slovensko) leží naopak vlevo.

Historický slezsko-moravský hraniční mezník ve Starých Hamrech se znakem Oppersdorfů

Nápisy označující vlastnictví panství z druhé strany mezníku

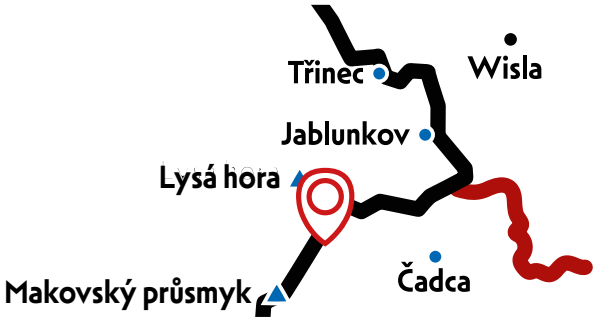

Historický slezsko-moravský hraniční mezník přemístěný do Starých Hamrů

5. Historické mezníky u Bobku a u Trojačky

49.4357150N, 18.4949739E

Cca 400 metrů severovýchodně od turistického rozcestí s názvem Bobek (pod kopcem Bobek) v Beskydech stojí na česko-slovenské hranici historický hraniční mezník. Kámen není označen letopočtem, ale patrně pochází ze začátku 20. století, neboť obdobné kameny v okolí jsou označeny letopočtem 1903 nebo 1906, kdy se zde osazovaly hraniční mezníky panství Hukvaldy. Tento kámen je na české straně označen nápisem MORAVA, Ostravice, H.H., což znamená Herrschaft Hochwald (tedy panství Hukvaldy). Na slovenské straně je vytesán nápis UHRY.[38]

Kámen stojí na červené turistické hřebenovce a lze sem dojít z česko-slovenskou hranicí rozdělené osady Konečná (4 km) nebo z Bumbálky (10 km). Na červenou hřebenovku lze dojít také po modré značce z obce Bílá (3,5 km).

49.3967050N, 18.4036267E

Obdobný mezník se nachází cca 12 km na jihozápad u kopce s názvem Trojačka. Zde, cca 100 metrů od pramene Vsetínské Bečvy a cca 500 metrů od sedla Bumbálka, stojí na česko-slovenské hranici historický hraniční mezník trojbokého tvaru, který vyznačoval trojmezí tří panství. Na slovenské straně je opět nápis UHRY, na české severní straně je označení panství Hukvaldy (MORAVA, Ostravice, H.H.) a letopočet 1906, doplněný o číslo mezníku 690.[39] Na české jižní straně je nápis KARLOVICE, které tehdy patřily k rožnovskému panství.[40]

Na Trojačku vede červená turistická značka od sedla Bumbálka (0,5 km od místa, kde silnice z moravské Horní Bečvy do slovenského Makova přechází hranici) nebo žlutá turistická značka od chaty Třeštík (2 km) a z druhé strany z Makovského průsmyku (2 km).

Historický mezník u Bobku

Detail mezníku z moravské strany

Jeden z dalších historických moravsko-uherských mezníků poblíž

Historický hraniční mezník vedle současného mezníku na Trojačce nad Bumbálkou

Detail mezníku z uherské (slovenské) strany

Detail mezníku z moravské strany

Detail mezníku z uherské strany

Detail mezníku ze strany Karlovic

Osada Konečná rozdělená hranicí. Hranici zde tvoří silnice, domy vlevo jsou na Slovensku, vpravo v Česku

Pohled na opačnou stranu:
vlevo česká část Konečné, vpravo slovenská.

6. Hranice v Javorníkách

49.3059119N, 18.3031417E

49.3502342N, 18.4041175E

Javorníky jsou pohoří, které leží mezi Lyským a Makovským průsmykem a tvoří hranici mezi Českem a Slovenskem. Státní hranice zde probíhá víceméně po hřebeni, avšak s jednou kuriózní výjimkou. Mezi malým Javorníkem a sedlem Pod Lemešnou hranice opouští hřebenovku (po níž vede červená turistická značka) a probíhá na severním úpatí hřebene. V tomto úseku leží i nejvyšší hora Javorníků – Velký Javorník (Veľký Javorník, 1072 m), který tím pádem leží celý na Slovensku. Nejvyšší horou české části Javorníků je tak Malý Javorník (1019 m).[41] Tato anomálie průběhu hranice má své kořeny v historii. Javorníky tvořily i v minulosti hranici mezi Moravou a Uhrami. Od 16. století však začalo hospodářské využití místních neprostupných lesů a o kolonizaci území měli zájem jak vlastníci panství na moravské straně, tak i ti ze strany uherské. O průběh hranice se tak od té doby vedly spory. Zatímco Moravané považovali za hranici hřeben Javorníků, Maďaři tvrdili, že hranice vede v údolí tokem Vsetínské Bečvy.[42] Spory se od první poloviny 16. století postupně stupňovaly a byly natolik vyhrocené, že je řešil i císař. Na příkaz uherské vrchnosti museli slovenští obyvatelé uherských vesnic podnikat výpady na Moravu. Při nich kradli dobytek, ovce a dřevo. Někdy došlo i k vypalování chalup a vesnic, k násilným bitkám či zabíjení lidí. Moravané si výpady nenechávali líbit a podnikali odvetné akce. Císař opakovaně svolal hraniční komisi, která se nicméně někdy nesešla, jindy sešla, ale k výsledku nedospěla. Spory trvaly téměř sto let, v 17. století se sice po změně vlastníka vsetínského panství (novým vlastníkem se stal Albrecht z Valdštejna) spory uklidnily, ale zcela nevyhasly. Ke gradaci sporů došlo v 18. století. V letech 1723–1725 došlo k několika ozbrojeným přepadům moravské strany z Uher, při nichž byli zabíjeni obyvatelé Velkých Karlovic a okolních usedlostí, byl kraden majetek a zapalovány domy. Moravané podnikli několik odvetných akcí a spirála násilí se roztáčela nanovo. Císař Karel VI. nařídil, aby se případem zabývala hraniční komise. Ta začala jednat v roce 1732 a prováděla výslechy svědků (v té době hraniční komise jako důkaz často používaly výslechy místních pamětníků, kteří před komisí ukázali místo, kudy vedla hranice „od nepaměti“ a podle počtu svědků a jejich výpovědí se hranice určovala). V roce 1734 došlo k rozhodnutí o narovnání, kdy většina sporného území na hřebenech Javorníků zůstala Moravě, ale v oblasti mezi Malým Javorníkem a sedlem Pod Lemešnou Moravané „pro zachování klidu“ ustoupili a pozemky na moravských svazích Javorníků o velikosti cca 600 ha v délce asi 9 km byly prohlášeny za uherské.[43] Od roku 1734 se tak moravsko-uherská (tedy i dnes česko-slovenská) hranice na Malém Javorníku v pravém úhlu odklání od hřebene a vede úbočím svahů až k sedlu Pod Lemešnou. V tomto úseku se dnes nachází i osada Kasárne, o níž vedlo Česko se Slovenskem spory po rozdělení federace v roce 1993.

Zatímco v roce 1734 byla nově stanovená hranice v krajině vyznačena *„třiceti čtyřmi kopicemi země, do nichž bylo podle zvyku vloženo uhlí, kamení a škvára“*,[44] k vyznačení kamennými mezníky v tomto úseku došlo až po rozdělení Československa po roce 1993. Jedná se tak o jedno z míst, kde musela být česko-slovenská hranice vyznačena nově a nemohla využít mezníky Slovenské republiky z období let 1941–1944.[45] Po vyhlášení samostatného Slovenského státu a okupaci českých zemí Německem v březnu 1939 se totiž hranice v Javorníkách stala mezistátní hranicí Slovenska s Německou říší (Protektorátem Čechy a Morava). Zatímco většinou se německo-slovenská hranice shodovala s původní hranicí země Moravské a země Slovenské z doby první ČSR (a tedy i s historickou hranicí Moravy a Uher), v Javorníkách došlo ke změně průběhu hranice. Německo ze strategických a vojenských důvodů požadovalo hranici na hřebeni Javorníků a zneplatnilo změnu provedenou v roce 1734. Hranice se tak „vrátila“ na hřeben Javorníků, kde byla vyznačena hraničními mezníky s vytesanými znaky D (Deutschland) na moravské straně a S na slovenské straně.

Po konci druhé světové války v roce 1945 došlo k obnovení Československa a zároveň byly zneplatněny veškeré změny hranic provedené v době německé okupace – tedy i v Javorníkách se hranice Moravy se Slovenskem vrátila pod hřeben do stavu z roku 1734.[46] Na hřebeni ale zůstaly zachované původní německo-slovenské hraniční mezníky. Po válce z nich bylo na moravské straně odtesáno německé „D“, naopak „S“ na slovenské straně

zůstalo.[47] Když se pak v roce 1993 rozdělila federace, tyto hraniční mezníky nemohly být použity, neboť hranice vedla v uvedeném úseku pod hřebenem. Staré mezníky se ale podél hřebenové červené turistické značky v hojném počtu nacházejí dodnes.

Česko sice navrhovalo, aby se v tomto úseku hranice posunula na hřeben Javorníků a území bylo vyměněno za jiné, stejně veliké, což však nakonec nebylo slovenskou stranou odsouhlaseno. Motivací české strany pro změnu hranice byla hlavně osada Kasárna (Kasárne). V roce 1833 zde byla vybudována kasárna pro vojáky, kteří měli bránit v pohybu lidí přes hranice z Uher do Rakouska kvůli epidemii cholery. Místu se tak od té doby říká Kasárna. Osada zde vznikla až po druhé světové válce, kdy si zde majitelé pozemků z moravské strany vystavěli soukromé chaty i ubytovny pro lyžaře. Česko tak navrhovalo přičlenění Kasáren k moravskému území právě z toho důvodu, že zde nemovitosti většinou vlastnili čeští občané. Ostatně i silnice sem vedla pouze z moravské strany, stejně tak elektřina a telefony byly napojeny z Moravy.[48] Slovensko ale změnu odmítlo, vystavělo do osady silnici ze slovenské strany a majitelé nemovitostí si je mohli ponechat, nicméně jako čeští občané vlastnící nemovitosti na Slovensku. Kromě toho jim byla povolena výjimka pro příjezd ke svým chatám z české strany hranice, což byla v době před vstupem obou zemí do Schengenského prostoru zásadní výhoda.[49]

Zatímco v úseku hřebenu mezi Malým Javorníkem a sedlem Pod Lemešnou stojí původní německo-slovenské hraniční mezníky bez nátěru a dnes žádnou hranici nevyznačují, na jiných místech se hranice neměnila a hraniční mezníky byly po roce 1993 použity pro vyznačení nové česko-slovenské hranice. I z nich bylo odtesáno německé „D“, ale navíc byly opatřeny bílým nátěrem s červeným vrškem a černými písmeny. Na slovenské straně je původní vytesané „S“ většinou pouze obtaženo černou barvou, na české straně je ale „C“ černě napsáno na odtesanou plochu po původním německém „D“. Když v létě 2021 probíhaly na hranicích v oblasti Kohútky práce na obnově nátěrů hraničních mezníků, byly mezníky natřeny zářivě bílou barvou s červeným vrškem, ale černá písmenka se natírala až po zaschnutí bílé barvy po několika dnech. Došlo tak k zajímavému úkazu, kdy z nové zářivě bílé barvy i přes poválečné odtesání doslova vysvítalo původní „D“.[50]

Sedlo Pod Lemešnou. Dnes se česko-slovenská hranice stáčí u hraničního mezníku č. 8 ostře doprava, zatímco v době druhé světové války pokračovala rovně po hřebeni. Silnice na fotografii v pozadí by tak v době války vedla ze Slovenska (vlevo) do Německa – Protektorátu (vpravo). Dnes je celá na slovenském území až pod osadu Kasárne.

Pohled na slovenskou osadu Kasárne. Dnes probíhá slovensko-česká hranice dole pod osadou na okraji lesa, za druhé světové války (a historicky také do 18. století) probíhala vpravo po hřebeni.

Pohled z osady Kasárne přes dnešní hranici směrem do Česka

Pohled opačným směrem z Česka na Slovensko na osadu Kasárne a směrem k hřebeni Javorníků.

Pohled na Kasárne z hřebenové cesty nad rozcestím Butorky. Právě tudy probíhala válečná hranice mezi Slovenskem (vpravo) a Protektorátem (vlevo).

Jeden ze zachovaných slovensko-německých hraničních mezníků ze 40. let 20. století na hřebeni Javorníků.

Další zachovaný mezník slovensko-německé hranice na hřebeni mezi Malým Javorníkem a vrcholem Stratenec. Pohled na Moravu.

U sedla Kohútka se již dnešní hranice shoduje s tou válečnou. Původní německo-slovenské mezníky jsou tak využity pro dnešní česko-slovenské hraniční značení. V roce 2021 byl obnovován nátěr: V první fázi ještě chybí obtažení iniciál černou barvou. Je tak vidět původní vytesané slovenské S z doby druhé světové války.

Překvapení přináší česká strana mezníku: Bílá barva dá vyniknout původnímu německému D, i když bylo po válce odtesáno...

Zaměstnanci zeměměřičského úřadu provádějí nátěry hraničních mezníků u Kohútky.

Po několika dnech byl doplněn černý nátěr: slovenská strana mezníku.

Doplněný nátěr na české straně mezníku: C překrylo pozůstatky německého D.

7. Vlárský průsmyk

49.0322047N, 18.0515711E

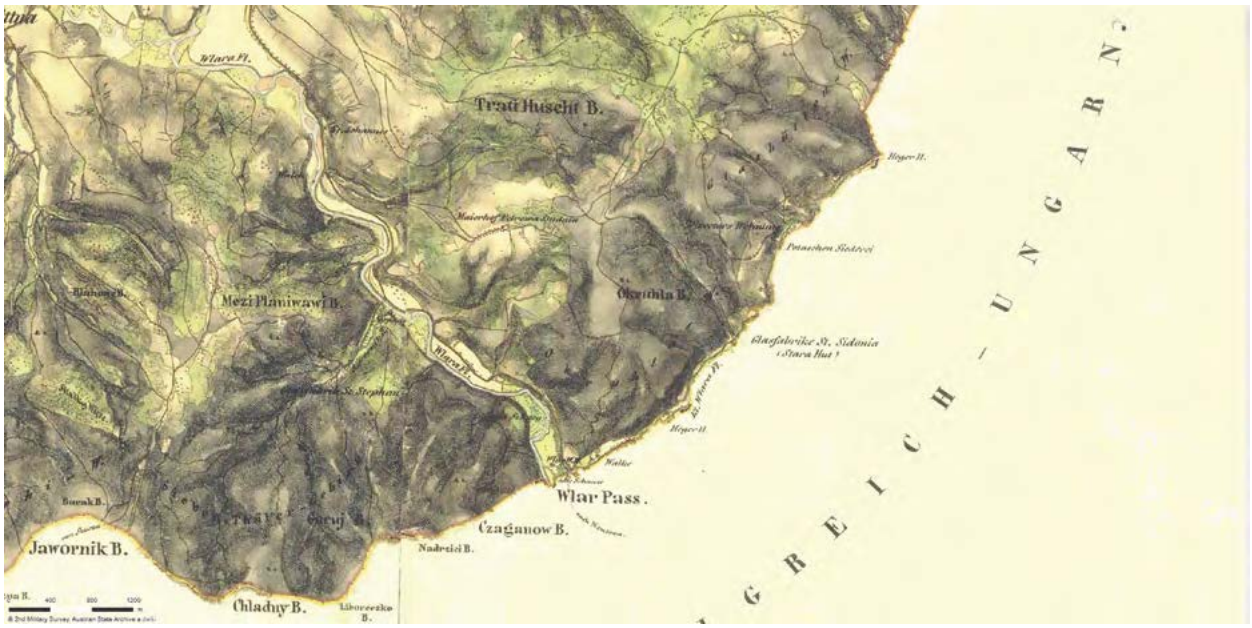
Vlárský průsmyk je místo, kde řeka Vlára vstupuje průsmykem přes Bílé Karpaty z Moravy na Slovensko. Stejně tak se jmenuje i zdejší železniční stanice na trati z Uherského Brodu do Trenčína. V průsmyku se do Vláry vlévá říčka Vlárka, která zde částečně tvoří česko-slovenskou hranici. Průsmyk sloužil jako obchodní cesta mezi Moravou a Uhrami i jako místo vojenských vpádů. Prvním osídlením byla počátkem 16. století osada Vlář, která však brzy zanikla. V průsmyku byl v 18. století na zemské hranici vybudován hostinec a vápenka. V roce 1788 zde majitel brumovského panství Jan Křtitel Illesyházy (Illésházy Baptista János) zřídil sklárnu a pojmenoval ji po své manželce Hutí svaté Sidonie. Vedle sklárny vyrostly další budovy, domky pro dělníky a později i celá osada podél toku Vlárky. Pro osadu se postupně vžil název Sidonie (Sidónia).[51] Hranici mezi Moravou a Uhrami tvořil tok říčky Vlárky, což v době Rakouska-Uherska život v osadě nijak neomezovalo. Sklárna byla postavena na uherské straně hranice, většina dělnických domků na moravské.[52] Při sčítání lidu v roce 1900 již osada čítala 39 domů, z toho 36 na moravské straně (s 584 obyvateli) a 3 na uherské straně hranice (s 32 obyvateli).[53] I po vzniku Československa zde byla jen vnitrostátní hranice (po zavedení zemského zřízení zemská). To, že silnice vedoucí skrz Sidonii několikrát přecházela Vlárku, a tedy i hranici, nikomu nevadilo. Pozemky na pravém břehu patřily administrativně na Moravu k městu Brumov, na levém břehu pak na Slovensko k obci Horné Srnie. Sklárny byly v hospodářské krizi v roce 1932 uzavřeny a budovy v letech 1937–1938 zbourány.[54] Osada Sidonie si však i přes tento ekonomický šok již žila vlastním životem. Problém nastal v roce 1939, když 14. března vyhlásilo Slovensko samostatnost a 16. března došlo k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava na území zbytku Československa okupovaného Německem. Ve Vlárském průsmyku najednou procházela mezistátní hranice Německé říše a Slovenska. Hranice vedla tokem říčky Vlárky, a hrozilo tedy rozdělení Sidonie na větší německou (protektorátní) a menší slovenskou část. Německo

Místo, kde od roku 1997 hranice vybíhá z toku Vlárky a tvoří malý výběžek českého území na slovenském břehu.
Mapy.com

Hranice u železniční trati – od roku 1997 zde železnice tvoří táhlý český výběžek do slovenského území.
Mapy.com

Vedení hranice ve Vlárském průsmyku na mapě z 19. století. Zdroj: Mapy.com

si zde prosadilo změnu původní administrativní hranice, která byla z toku Vlárky posunuta až pod les za obydlené pozemky. Sidonie tak zůstala nerozdělená a patřila k Německé říši. Německo navíc získalo na úkor Slovenska i území kolem železnice a nádraží ve Vlárském průsmyku.[55]

Po válce bylo Československo obnoveno a změny hranic z válečné doby byly považovány za nulitní – moravsko-slovenská hranice v Sidonii se tedy vrátila do koryta Vlárky. Pravobřežní větší část obce spadala pod český Brumov (v roce 1952 se stala samostatnou obcí) a levobřežní malá část pod slovenské Horné Srnie. Až do roku 1992 byla hranice čistě administrativní a nečinila obyvatelům žádné problémy. To se změnilo s rozdělením Československa v roce 1993. 13 domů s 11 rodinami se najednou ocitlo na Slovensku.[56] Obyvatelstvo Sidonie bylo víceméně české, i když zde bylo mnoho smíšených česko-slovenských rodin. Rozdělení obce na českou Sidonii a slovenskou Sidóniu ale bylo jednoduché pouze na mapách a na papíře, nikoliv v praxi. Do obce vede jediná silnice, a to slepá odbočka z hlavního tahu ze Vsetína do Dubnice nad Váhom. Tato cesta přitom „obsluhuje“ oba břehy Vlárky a celkem pětkrát ji křižuje. Při průjezdu Sidonií tedy každý pětkrát překročil státní hranici. Hraniční přechod s celními a policejními kontrolami byl navíc vybudován na české straně hranice již před odbočkou do Sidonie, tedy paradoxně čeští obyvatelé české Sidonie museli cestou do práce i domů projet hraniční kontrolou (pokud jeli směrem na Moravu), zatímco při příjezdu ze Slovenska se do Sidonie (jak do slovenské, tak do české části) dostal každý bez jakékoliv kontroly.[57] Obyvatelé levobřežní Sidónie najednou dostávali důchody a mzdy ve slovenských korunách, za ty si ovšem v místním obchodě nemohli nic koupit, neboť tam brali pouze české koruny. Zpočátku se jednalo o ještě větší paradox tím, že na obou stranách hranice platily shodné československé bankovky, ale každá byla jinak okolkovaná (kolky v Česku byly zavedeny v únoru 1993, spolu s emisí nové české dvousetkorunové bankovky,[58] na Slovensku kolky platily od února 1993 do ledna 1994[59]). Mincí se problém s kolky netýkal a mohly být dočasně používány bez rozdílu na obou stranách hranice, stejně jako papírové desetikoruny. Tato praxe však skončila zavedením nového českého a slovenského oběživa během let 1993 a 1994. Rozdělena byla i pošta, takže do obce najednou musely jezdit dvě doručovatelky – česká a slovenská. Obyvatelé rozdělení obce nesli těžce a domáhali se jejího opětovného sjednocení v rámci Moravy. Psaly se petice, vyjednávalo se a psalo politikům, celá záležitost byla notně medializovaná.[60] Nakonec došlo k posunu státní hranice do polohy víceméně odpovídající německo-slovenské hranici z válečného období. V místech obydlených pozemků tak hranice nově opustila koryto Vlárky a vytvořila malé výběžky do slovenského území. K předání území došlo v červenci 1997, kdy vstoupila v účinnost tzv. Židlochovická smlouva.[61] Sidonie se tak opět sjednotila v jednu obec, i když v té době už jako součást města Brumov. Po vstupu Česka i Slovenska do Schengenského prostoru v roce 2007 přestala hranice komplikovat obyvatelům životy úplně. Česko-slovenská hranice tak střídavě vede středem místní silnice (tam kde silnice vede po levém břehu) a středem toku Vlárky a v několika místech tvoří výběžky kolem pozemků domů na levém břehu říčky. Největší výběžek je na úrovni obecního úřadu a hospody, kde stojí „za vodou“ několik domů. Několik málo staveb ale i tak zůstalo za hranicí na Slovensku, jedná se většinou o rekreační objekty. Kuriozitou je, že k těmto několika slovenským domům je přístup pouze